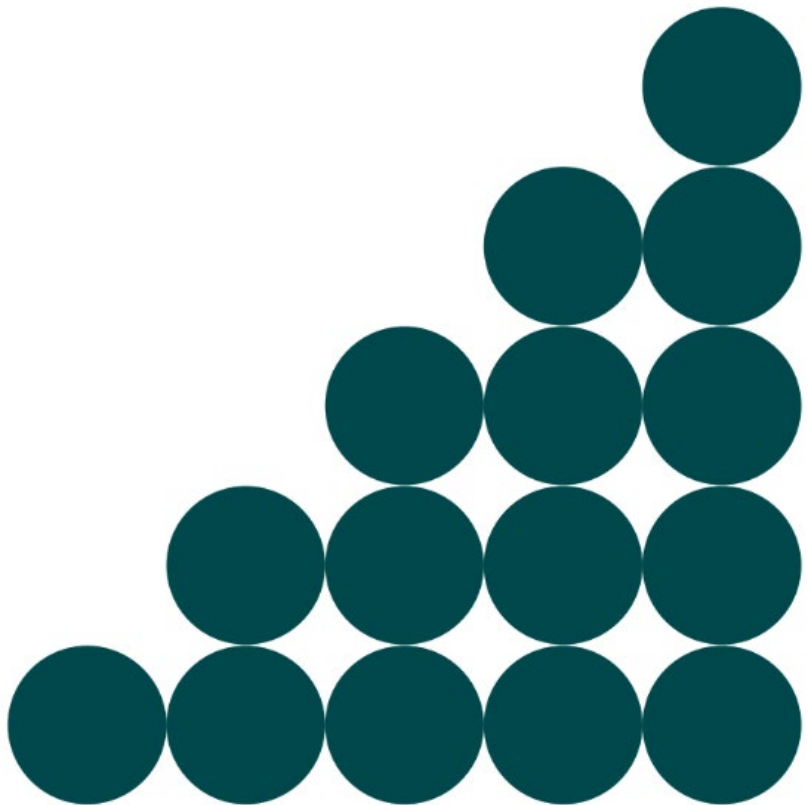

Kestävyys- ja globaalikasvatuksen suunnitelma

2023–2025

Kokkolan kaupungin varhaiskasvatus- ja opetuspalvelut

Asiakirjan laatija: Globaalikasvatuksen ohjausryhmä
Yhteyshenkilöt: Eeva-Liisa Kiiskilä, eeva-liisa.kiiskila@edu.kokkola.fi,
Ulla Aalto ulla.aalto@edu.kokkola.fi
Asiakirjan voimassaoloaika: 2023–2025
Asiakirjan käsittely: Sivistysjohtajan hyväksyntä 20.11.2023 § 155/2023
Asiakirja muilla kielillä: Plan för global- och hållbarhetsfostran 2023–2025
Karleby stads småbarnspedagogik- och undervisningstjänsterna

Sisällys

1	Johdanto.....	2
2	Tavoitteet.....	4
3	Toimintaa ohjaavat asiakirjat.....	4
3.1	Kestävyy- ja globaalikasvatus opetussuunnitelmissa	4
3.2	Kestävyy- ja globaalikasvatuksen teemat kaupungin strategiassa sekä yksiköiden suunnitelmissa.....	8
4	Kestävyy- ja globaalikasvatus Kokkolassa	9
5	Vastuullisuuteen kasvaminen.....	10
5.1	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	10
5.2	Ohjeita tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimiseen	12
5.3	Ilmasto- ja ympäristötietoisuus.....	14
5.4	Vastuullinen kansainvälisyys.....	15
	Lähteet ja taustamateriaali	17
	Liitteet	
	Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma (mallipohja varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen käyttöön)	
	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma (mallipohja perusopetuksen ja lukiokoulutuksen käyttöön)	
	Kestävän kehityksen kartoitus ja toimintasuunnitelma (mallipohja yksikön kestävyyskasvatuksen kehittämiseen)	

1 Johdanto

Kestävän tulevaisuuden edellytysten rakentaminen on tärkeä osa varhaiskasvatuksen ja oppilaitosten tehtävää. Tässä Kokkolan kaupungin kestävyys- ja globaalikasvatuksen suunnitelmassa esitellään globaali- ja kestävyyskasvatuksen tavoitteita, ohjaavia asiakirjoja ja toiminnan laajempia viitekehyksiä, käsitteitä sekä näkymistä opetussuunnitelmissa. Suunnitelman tarkoituksena on toimia pohjana ja tukena varhaiskasvatuksen ja oppilaitosten kestävyys- ja globaalikasvatusta toteutettaessa. Suunnitelman laadinnassa on osallistettu mm. globaalikasvatuksen vastuuopettajia, Kestävä Kokkola -hankkeen toimijoita sekä varhaiskasvatuksen toimijoita. Yhteisen työskentelyn ja esiin nousseiden tarpeiden pohjalta on valittu suunnitelman painopistealueet seuraavalle kaudelle 2023–2025 ja laadittu kestävyys- ja globaalikasvatuksen suunnitelma korvaamaan edellistä suunnitelmaa (Gloaalikasvatuksen suunnitelma 2018–2021). Suunnitelma löytyy Kokkolan kaupungin nettisivuilta. Word-mallipohjat yksiköiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien, sekä kestävyyskartoitukseen tekemiseen löytyvät kaupungin intrasta (Horisontti).

Suunnitelman toivottiin antavan avaimia ja käytännön työvälineitä mm. tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen, syrjinnän kitkemiseen, kiusaamisen vastaiseen työhön sekä ilmasto- ja ympäristökasvatukseen. Selkeä muutos edelliseen suunnitelmaan on näkökulman laajentaminen kohti kokonaisvaltaisempaa kestävän tulevaisuuden tavoitetta. Uusi suunnitelma kytkee yhteen tasa-arvon, yhdenvertaisuuden sekä ilmasto- ja ympäristötavoitteiden edistämisen.

Kokkolan kaupungin kestävyys- ja globaalikasvatuksen linjauksia määrittävät Opetushallituksen ohjaavat asiakirjat, tärkeimpänä opetussuunnitelmat. Globaali- ja kestävyyskasvatuksen toteuttamiseen velvoittavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien arvopohjat, aihekokonaisuudet ja sisällöt.

Toiminnan laajempana viitekehyksenä, jonka sateenvarjon alle kestävyys- ja globaalikasvatuksen teemat asettuvat, ovat YK:n vuonna 2015 antamat kestävän kehityksen tavoitteet (Agenda 2030, <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>) sekä Euroopan globaalikasvatuksen julistus (Global Education Network Europe GENE, Maastrichtin sopimus). Globaalikasvatuksen julistus päivitettiin ja hyväksyttiin vuonna 2022 ja se on voimassa vuoteen 2050 asti. Julistuksessa kuvataan globaalikasvatuksen tavoitteita seuraavasti: ”globaalikasvatus antaa mahdollisuuden ymmärtää, kuvitella, toivoa ja toimia sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, rauhan, solidaarisuuden, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon, planeetan kestävyiden ja kansainvälisen ymmärryksen luomiseksi maailmaan”. (<https://www.gene.eu/>) Globaalikasvatuksen termi sisältää ajatuksen ihmisoikeuksien ja monimuotoisuuden kunnioittamisesta, osallisuudesta ja ihmisarvoisesta elämästä kaikille nyt ja tulevaisuudessa.

Kestävä kehitys ottaa huomioon ekologisen, sosiaalisen, ekonomisen ja kulttuurisen kestävyden. Globaali- ja kestävyyskasvatuksen suunnitelma ohjaa laajentamaan tavoitteita ja toimintaa kohti kokonaisvaltaista katsantokantaa. Globaalikasvatuksen käsite on kasvatuksen kentällä ajankohtainen, mutta samaan aikaan on tärkeä puhua myös kestävyyskasvatuksesta. Globaali- ja kestävyyskasvatuksen käsitteet voidaan nähdä rinnakkaisina tai samaa tarkoittavina. Kuitenkin eri konteksteissa on totuttu käyttämään painotuksista johtuen jompaa kumpaa. Yleensä ottaen kestävän kehityksen ja globaalikasvatuksen kentän terminologia on moninainen. Puhutaan kansainvälisyyskasvatuksesta, demokratiakasvatuksesta, rauhankasvatuksesta, maailman-kansalaiseksi kasvamisesta, aktiivisesta kansalaisuudesta, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöstä, osallisuudesta, ihmisoikeuskasvatuksesta, ympäristö- ja ilmastokasvatuksesta, antirasistisesta

työotteesta, mediakasvatuksesta ja -kriittisyydestä, syrjinnänvastaisuudesta, kiusaamiseen puuttumisesta ja niin edelleen. Termistövalinnoilla voidaan painottaa tavoitteissa ja toiminnassa erilaisia näkökulmia saman sateenvarjon alla olevien teemojen käsittelyssä. Kysymällä, mistä hyvä elämä rakentuu, avautuu konkreettinen kartta, joka näyttää eri teemojen välisiä yhteyksiä, jotka risteävät monella tapaa: puhdas luonto, syrjimättömyys, oikeus osallistua päätöksentekoon jne.

(kuva: <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>)

Ilmasto- ja kestävyyskasvatustyön helpottamiseksi ja edistämiseksi suunnitellaan kaupungissamme uusia askelmerkkejä. Tavoitteena on Kestävä Kokkola -hankkeen (2022–2024) aikana tuoda kestävyyskasvatus rakenteelliseksi osaksi koulujen toimintaa ja tukea kestävyystyötä esimerkiksi yleisillä ohjeistuksilla, materiaalipankilla, opettajien lisäkoulutuksella ja toimivalla verkostolla. Lisäksi Pietarsaaren seudun ruotsinkielisten opetuksen järjestäjien yhteiset kestävyyskasvatuksen hankkeet Gröna Stigen (perusopetus) ja Gröna Färden (lukiokoulutus) toimivat yhteistyössä Kestävä Kokkola -hankkeen kanssa kehittäen kestävyyskasvatuksen toimintatapoja.

Globaali- ja kestävyyskasvatuksen työssä uusien innovaatioiden ja kehittämistyön kautta tavoitteena on uusien menetelmien luominen sekä ajan tasalla pysyminen muuttuvan maailman rinnalla jo opittuun tukien. Toimintaa kehitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa (mm. järjestöt, nuorisotoimi ja yritykset). Varhaiskasvatyksiköt ja oppilaitokset ovat osa laajempaa yhteisöä, jonka jäsenet avaavat ovensa ja astuvat ulos maailmaan edesauttaen koko yhteisön hyvinvointia eri sukupolvien yhteyttä unohtamatta. Kokkolan oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksen yksiköissä tarpeet sekä toimintaympäristöt vaihtelevat, joten on luonnollista, että myös toiminnassa on erilaisia painotuksia. Lasten ja nuorten osallistaminen kestävyttä edistävään toimintaan toiveikkaassa hengessä ja iänmukaisesti – kunkin toimintaympäristön omista lähtökohdista käsin – on tärkeää.

2 Tavoitteet

Kestävyys- ja globaalikasvatus ovat läsnä varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelmien perusteissa.

Kestävyys- ja globaalikasvatuksen tavoitteena on:

- Toteuttaa varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelmien mukaista maailmankansalaisuuteen kasvamista
- Edistää globaalikasvatusta osana varhaiskasvatuksen ja oppilaitosten arkea
- Huomioida globaalikasvatusta varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja oppilaitosten vuosisuunnitelmissa
- Antaa perusta ihmisoikeuksia kunnioittavaan osallisuuteen yhteiskunnassa
- Antaa työvälineitä kielten ja kulttuurien moninaisuuden kohtaamiseen
- Oppia yhdessä yli kieli-, kulttuuri, uskonto- ja katsomusrajojen tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen
- Luoda pohjaa kestäväälle kehitykselle
- Edistää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa
- Tarjota oppilaille ja opiskelijoille ajantasaista ja tutkimukseen perustuvaa tietoa luontoympäristön tilanteesta ja maapallon kestävyystulevaisuudesta
- Tarjota lapsille ja nuorille mahdollisuus kestävyttä edistävään toimintaan toiveikkaassa hengessä
- Antaa oppilaille mahdollisuuksia osallistua ympäristö- ja kestävyystoimiin arjessa
- Verkostoitua alueellisesti, kansallisesti ja globaalisti konkreettisella tasolla

3 Toimintaa ohjaavat asiakirjat

3.1 Kestävyys- ja globaalikasvatus opetussuunnitelmissa

Varhaiskasvatussuunnitelmassa ja opetussuunnitelmissa painotetaan ihmisoikeuksien kunnioittamista elämän ja luonnon kunnioittamisen rinnalla. Varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelman hengen mukaisesti kestävyys- ja globaalikasvatuksen tavoitteisiin pyritään monikanavaisesti. Kokonaisvaltainen moninaisuuden arvostaminen, kestävä kehityksen tavoitteet sekä arvopohja kulkevat kasvatuksen ja opetuksen selkärankana, mutta tavoitteisiin pyritään myös oppimisen alueiden, oppisisältöjen, laaja-alaisen osaamisen sekä monialaisten oppimiskokonaisuuksien kautta.

Varhaiskasvatus- ja opetuspalvelujen tavoitteena on, että lapsista ja nuorista kasvatetaan aktiivisia yhteiskunnan jäseniä, jotka osaavat toimia paitsi demokraattisessa ja tasa-arvoisessa yhteiskunnassa, myös omalta osaltaan edistää avarakatseisuutta, globaalia vastuuta ja kestävä kehitystä yhteiskunnassa (OKM 2012:6). Globaalikasvatuksen arvopohja ohjaa avarakatseisuuteen asenteissa, globaalien ilmiöiden ja teemojen ymmärrykseen, aktiivisuuteen, uskallukseen sekä kasvattajien että lasten ja nuorten toiminnassa.

Opetushallitus on hyväksynyt esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet vuonna 2014, lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet vuonna 2019, kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet vuonna 2021 ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vuonna 2022. Kaikissa näissä suunnitelmissa globaalikasvatuksen keskeiset arvot ja näkökulmat sijoittuvat laaja-alaisen osaamisen tavoitteisiin ja ovat keskiössä toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavissa periaatteissa. Globaalikasvatus näkyy sekä läpileikkaavana arvoperustoissa että oppimisen alueiden ja oppiaineiden tavoitteissa ja sisällöissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuinka lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa, mikä korostaa kulttuurisen osaamisen merkitystä. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapsia tulee rohkaista tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin ja luoda heille malleja moninaisuuden myönteiseen kohtaamiseen sekä tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lasten kanssa opetellaan toisen asemaan asettumista ja ristiriitatilanteiden ratkaisemista. Lapsen omaa kulttuuri-identiteetin rakentamista tuetaan sekä pidetään yllä ilmapiiriä, jossa suhtaudutaan moninaiseen ympäristöön positiivisella tavalla.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti lapsia ohjataan vastuulliseen ja niin oman itsensä sekä muut ihmiset ja ympäristön huomioivaan käyttäytymiseen. Heidän tulevaisuuden uskoaan vahvistetaan tukemalla lapsen vertaissuhteita ja kiinnittymistä lähiympäristöönsä. Lapsille annetaan osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia varhaiskasvatuksen arjessa, ja kehittyviä yhteistyötaitoja tuetaan kannustavassa ilmapiirissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurista todetaan, että sitä kehitetään yhteisöllisyyden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden, kielitietoisuuden sekä hyvinvoinnin ja turvallisuuden arvojen pohjalta. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä tulee samaten huomioida kulttuurisen moninaisuuden näkyminen, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden mahdollistuminen sekä lapsen ikä- ja kehitysvaiheelle sopivat monipuoliset toiminnot.

Niin esiopetuksen kuin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmien perusteet korostavat avointa ja kunnioittavaa suhtautumista erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Perusteissa kannustetaan lapsia osallisuuteen ja vaikuttamiseen ja korostetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin sosiaalisen, kulttuurisen kuin ekologisen ulottuvuuden kannalta. Esiopetuksessa on tärkeää tukea lapsen myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa lähiyhteisöönsä ja -ympäristöönsä.

Esiopetuksessa tuetaan lapsen kasvua demokraattisen yhteiskunnan jäseneksi, ja lapsille annetaan erilaisia vaikutusmahdollisuuksia sekä luodaan kannustavaa ilmapiiriä. Esiopetuksessa korostetaan yhteistyötä ja vertaisryhmän merkitystä lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Lapsen on lisäksi tärkeä saada kokea olevansa oikeutettu avunsaantiin sekä suojeluun ja turvallisuuden tunteeseen. Lapsen hyvinvointitaitoja tuetaan ja edistetään esiopetuksessa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan perusopetuksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Perusopetus rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle sekä moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka on muodostunut ja muotoutuu eri kulttuurien vuorovaikutuksessa. Opetus vahvistaa kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta, edistää kulttuurien välistä ja sisäistä vuorovaikutusta sekä näin luo pohjaa kulttuurisesti kestäväälle kehitykselle.

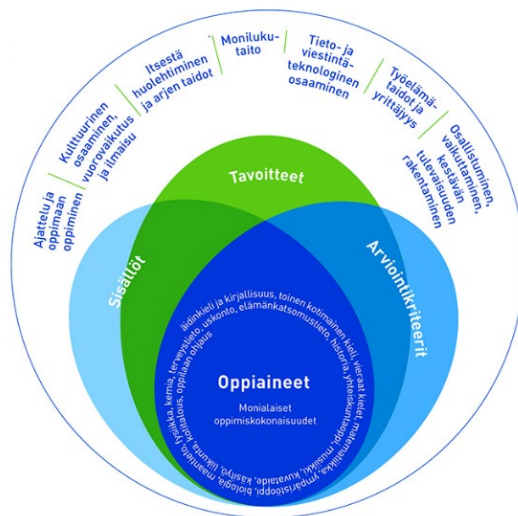
Lukion opetussuunnitelman perusteissa korostetaan niin ikään sivistystä taitona ja tahtona käsitellä inhimillisten pyrkimysten ja vallitsevan todellisuuden välisiä ristiriitoja eettisesti, myötätuntoisesti ja ratkaisukeskeisesti. Lukio-opetus perustuu keskeisimpiin ihmisoikeuksiin, ja pyrkii sisällössään ja menetelmissään niiden kunnioittamiseen ja ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Lukio-opetus edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä hyvinvointia ja demokratiaa.

Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmassa, sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määriteltä laaja-alaisia osaamiskokonaisuuksia, joilla tarkoitetaan eri oppiaineisiin liittyvien tietojen ja taitojen läpileikkaava käsittelyä opetuksen tavoitteena. Laaja-alaisen osaamiskokonaisuuksien yhteisenä tavoitteena on tukea ihmisenä kasvamista sekä edistää demokraattisen yhteiskunnan jäsenyyden ja kestävän elämäntavan edellyttämää osaamista. Globaalikasvatuksen kannalta ydinkokonaisuuksia ovat mm. kulttuuriseen ja globaaliosaamiseen, eettisyyteen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun, vaikuttamiseen, ympäristöosaamiseen ja kestävän tulevaisuuden rakentamiseen liittyvät tavoitteet.

**Laaja-alainen osaaminen
varhaiskasvatuksessa**

(kuva: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-pahkinankuossa>)

Laaja-alainen osaaminen perusopetuksessa

(kuva: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-ydinasiat>)

Laaja-alainen osaaminen lukiossa

#LOPS2021

Tavoitteina

- hyvä yleissivistys
- kestävän tulevaisuuden rakentaminen
- vahvat jatko-opinto-, työelämä- ja kansainvälisyys-valmiudet

(kuva: <https://peda.net/ul/lops2019/ojoks/lo>)

Perusopetuksen opetussuunnitelma sisältää lisäksi monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Näihin sisältöihin on luonteva tuoda kestävyys- ja globaalikasvatuksen teemoja. Aiheet ovat integroitavissa useimpiin oppiaineisiin mitä moninaisimmin työskentelytavoin ja erilaisissa oppimisympäristöissä. Teemoja päätetään myös kaupunkikohtaisesti eri vuosiluokille. Kokkolan kaupungin monialaisten oppimiskokonaisuuksien teemat (2023) ovat:

1. lk: Kaveri- ja tunnetaidot
2. lk: Lähiympäristö ja luonto
3. lk: Turvallisesti kotona ja koulussa
4. lk: Satujen maailma
5. lk: Oma juttu
6. lk: Kaksikielinen kotikaupunkini Kokkola
7. lk: Itämeri
8. lk: Kotiseutu
9. lk: Yrittäjyys

Eri oppiaineissa käsitellään globaalikasvatuksen ja kestävän kehityksen teemoja. Valmiita oppimateriaaleja on saatavilla paljon opettajan työtä tukemaan. Maailmankoulun verkoston sekä Kestävä Kokkola -hankkeen myötä opettajat saavat tukea toiminnan järjestämiseen mm. koulutusten ja materiaalien kautta. Globaali- ja kestävän kehityksen teemat kulkevat laaja-alaisen tavoitteiden, oppiainekohtaisten tavoitteiden ja monialaisten oppimiskokonaisuuksien myötä oppilaan rinnalla koko polun varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle.

3.2 Kestävyy- ja globaalikasvatuksen teemat kaupungin strategiassa sekä yksiköiden suunnitelmissa

(kuva: <https://www.kokkola.fi/tiedostot/kaupunkistrategia-2022-2025-2>)

Kokkolan kaupunkistrategiassa 2022–2025 painotetaan, että Kokkola on lapsivastava kaupunki, jossa jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus kasvaa omaksi itsekseen. Tavoitteena on ilmapiiriltään innostava ja yhteisöllisyyteen kannustava Kokkola. Kaupunki on liittynyt HINKU-verkostoon, jonka toiminnassa tavoitteena on hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä. Kaupunkistrategian mukaan kestävä kehitys ja ilmastovaikutukset huomioidaan päätöksenteossa ja resursseissa, uudistuvien energiatuotantomahdollisuuksia edistetään, lisätään ilmastotietoisuutta ja tuetaan kotitalouksia näihin tavoitteisiin pyrkimisessä. Strategia korostaa avoimuutta, kunnioittavaa kohtaamista ja vastuullisuutta. Elämyksellisyys näkyy moninaisesti lasten ja nuorten toiminnassa myös menetelmällisenä monimuotoisuutena. Kokkola on mukana UNICEFin lapsivastava kunta-mallissa, jossa edistetään lasten oikeuksia (Unicef, Kokkolan kaupunkistrategia 2022–2025). Kokkolassa huomioidaan lapsinäkökulma myös päätöksenteossa lapsia ja nuoria osallistaen.

Kokkolan varhaiskasvatuksen yksikkökohtaiset toimintasuunnitelmat sisältävät kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelman sekä toiminnallisen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman. Toimintasuunnitelmassa kuvataan yksikön toimintakulttuuri ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät käytänteet yksikössä. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa kuvataan yhteinen näkemys siitä, mitä kiusaaminen on tai voi olla ja miten siihen puututaan. Siinä kuvataan ennaltaehkäisevät sekä jälkitoimet. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelun yhteydessä kartoitetaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyön tilaa, kehittämiskohteita yksikössä ja pedagogisessa toiminnassa sekä muodostetaan kehittämissuunnitelma tämän pohjalta.

Kokkolan ruotsin- ja suomenkielisen oppilaitosten lukuvuosisuunnitelmat sisältävät kansainvälisyys- ja globaalikasvatussuunnitelman. Suunnitelman toteutumista arvioidaan vuosittain globaalikasvatuksen vastuupettajan ja oppilaitoksen johdon toimesta. Maailmankoulun kokoon

kutsumassa vastuopettajien verkostossa jaetaan hyviä käytäntöjä, sekä arvioidaan mennyttä toimintaa. Kaupungin tasolla globaalikasvatuksen ohjausryhmä arvioi toimintaa ja tavoitteiden toteutumista tulevaisuuden kehittämiseen suuntautuen.

Opetuksen järjestäjän vuosittain toteuttaman toiminnan arvioinnin kyselyjen kautta kerätään arviointitietoa mm. opetussuunnitelmien tavoitteiden, globaalikasvatuksen tavoitteiden ja kestävän kehityksen toimintatapojen toteutumisesta. Opetuksen järjestäjien strategioiden ja koulujen globaalikasvatuksen suunnitelmien tavoitteiden seurannan ja arvioinnin pohjalta pystytään tekemään monipuolisempia kehittämisehdotuksia ja -suunnitelmia sekä järjestämään laadukkaampaa koulutusta ja jäsennellympää muuta tukea.

4 Kestävyys- ja globaalikasvatus Kokkolassa

Kokkolassa globaalikasvatuksen toimia koordinoi Kokkolan Maailmankoulu ja globaalikasvatuksen ohjausryhmä. Kestävyyskasvatuksen näkökulmasta malli on vielä työn alla, mutta yhteistyö Maailmankoulun ja globaalikasvatuksen ohjausryhmän kanssa on ollut toimiva ja synergiaetuja tuottavaa. Rakenteet ympäristö- ja ilmastokasvatuksen tueksi elävät vielä, mutta tavoitteena on koulujen ja organisaation rakenteisiin upotettu malli, joka tukee ja edesauttaa teemojen eteenpäin viemistä.

Maailmankoulu on globaalikasvatuksen tukipalvelu opettajille ja kasvattajille. Maailmankoulun tavoitteena on tuoda erilaisia, hyviksi havaittuja ja kokeiltuja materiaaleja, malleja ja toimintaa yksiköissä tehtävää globaali- ja kestävyyskasvatusta tukemaan ja helpottamaan. Maailmankoulu-toiminnan on käynnistänyt Kasvattajat Rauhan Puolesta ry vuonna 2006 Oulussa. Toiminta laajentui vuonna 2010 myös Turkuun ja Helsinkiin ja vuonna 2011 Kokkolaan. Maailmankoulu toimii nykyään myös monella muulla paikkakunnalla, ja virtuaaliset palvelut ovat saatavilla monipuolisesti. Vuoden 2010 alusta lähtien Maailmankoulujen toimintaa on koordinoanut Rauhankasvatusinstituutti. Kokkolan Maailmankoulu toimii osana tätä valtakunnallista verkostoa, mutta itsenäisesti toimien. Yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tehdään monipuolisesti.

Lisätietoa: <https://rauhankasvatus.fi/maailmankoulu-opettajaverkosto/>

Maailmankoulun keskeisimmät työmuodot ovat materiaalin (<https://rauhankasvatus.fi/materiaalit/>), koulutusten sekä tuen ja ohjauksen tarjoaminen opetus- ja kasvatushenkilökunnalle. Koulutusten ja materiaalien osalta Maailmankoulu tekee yhteistyötä kotimaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa. Pääpainona Maailmankoulun suosimissa materiaaleissa on toiminnallinen ja osallistava oppiminen. Kokkolan Maailmankoulu osallistuu aktiivisesti valtakunnalliseen toimintaan sekä järjestää paikallisesti ajankohtaista toimintaa kasvattajille. Toimintaan voi tutustua mm. Kokkolan Maailmankoulun blogissa: <https://globaalikasvatuskokkola.wordpress.com/>.

Kokkolan Maailmankoulun tehtävä on:

- Tukea kestävyys- ja globaalikasvatuksen koordinointia koulukohtaisten vastuuhenkilöiden verkoston kautta (globaalikasvatuksen vastuopettajat)
- Tarjota mahdollisuuksia verkostoitumiseen, osaamisen ja kokemusten jakamiseen
- Tarjota koulutusta ajankohtaisiin teemoihin liittyen
- Tarjota työvälineitä arjen työhön
- Arvioida kestävyys- ja globaalikasvatustoimintaa niin oppijan kuin organisaationkin kannalta yhteistyössä globaalikasvatuksen ohjausryhmän kanssa

- Toiminnasta tiedottaminen mm. blogin ja sähköpostien välityksellä

Kokkolassa kestävyys- ja globaalikasvatus sisältyvät varhaiskasvatuksen ja koulujen toimintakulttuuriin eri oppimisen alueiden, arjen käytänteiden, oppiaineiden tavoitteiden, laaja-alaisten taitojen sekä monialaisten oppimiskokonaisuuksien kautta. Se on osa kasvatusta, opetusta ja opiskelua sekä henkilöstön kehittämistä. Varhaiskasvatuksessa ja oppilaitoksissa keskustellaan ihmisoikeuksista ja kehitetään eettisen ajattelun taitoja, joita ovat mm. oikean ja väärän tunnistaminen, eri vaihtoehtojen erittelemine, kyky tarkastella asioita eri näkökulmista ja rohkeus valita oikeaksi koettu vaihtoehto. Toisilta oppiminen, välittäminen ja yhdessä tekemisen kulttuuri vahvistuvat osaksi normaalia arkea, jossa jokainen ansaitsee tulla kohdatuksi omana itsenään ja arvostaen.

Kokkolan varhaiskasvatuksen ja koulujen globaalikasvatusta suunnittelee ja ohjaa globaalikasvatuksen ohjausryhmä. Globaalikasvatuksen ohjausryhmään kuuluvat Maailmankoulun tiimin jäsenet sekä Sivistyskeskuksen edustus. Koulujen opetushenkilökunnasta valitaan kouluille vastuuopettajat, joista rakentuu Kokkolan globaalikasvattajien verkosto, jonka kautta globaalikasvatustoiminta ulottuu jokaiselle lapselle ja nuorelle suomen- ja ruotsinkielisissä oppilaitoksissa. Oppilaitosten globaalikasvatuksen vastuuopettajat tukevat kouluja globaalikasvatustyössä välittäen materiaalia ja jakaen ideoita, tietoa koulutuksista, kansainvälistymismahdollisuuksista, hankkeista ja tapahtumista, joita mm. Maailmankoulu verkostolle tarjoaa. Lapsen ja nuoren näkökulmasta globaalikasvatus on osa arjen toimintaa ja kasvua kohti maailmankansalaisuutta erilaisin keinoin oppilaitosten erityisosaaminen huomioon ottaen. Jokaisen oppivan yhteisön tulisi tarjota yhteisölleen mahdollisuuksia kestävyys- ja globaalikasvatuksen saralla oppimiseen ja kouluttautumiseen. Oppilaskunnan ja oppilaskunnan hallituksen osallistaminen on toiminnassa tärkeää.

Hanketoiminnan tulee olla opetussuunnitelman mukaista ja hyvin perusteltua innovatiivista toimintaa. Hankkeet hyväksyy sivistysjohto ja toimintaa pohditaan yhteistyössä sivistystoimen kanssa. Hankkeiden kautta kehitetään uusia menetelmiä vastaamaan kehittämistarpeisiin.

Globaalikasvatuksen ohjausryhmän tehtävät:

- Uusien kehittämishankkeiden käynnistäminen ja tukeminen
- Kehittämishankkeisiin ja yhteistyöhön liittyvien ohjeistusten laatiminen ja päivittäminen, sekä tuki hanketoiminnassa
- Kuntakohtaisen täydennyskoulutuksen suunnittelu ja toteuttaminen
- Koulujen ja varhaiskasvatustyöyksiköiden asiantuntijuuden hyödyntäminen
- Kestävyys- ja globaalikasvatuksen suunnitelman tavoitetilan toteutumisen seuranta ja suunnitelman päivittäminen

5 Vastuullisuuteen kasvaminen

5.1 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

“Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä

sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, s.15.)

”Suomen perustuslain ja yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tasa-arvolaki velvoittaa kaikkia oppilaitoksia huolehtimaan siitä, että ihmisillä on sukupuoleen katsomatta samat mahdollisuudet koulutukseen. Opetuksen ja opetusaineistojen tulee tukea tasa-arvolain toteutumista.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, s.14.)

”Sukupuolten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, muutettu lailla 1329/2014) 5 a §:n mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja opiskelijoiden kanssa. Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tasa-arvosuunnitelma voidaan sisällyttää osaksi paikallista opetussuunnitelmaa tai muuta lukion suunnitelmaa. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 6 §:n 2 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuussuunnitelma voi sisältyä paikalliseen opetussuunnitelmaan.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyö on varhaiskasvatuksen ja oppilaitostemme toiminnan ydintä. Jokaisella tulee olla yhdenvertainen mahdollisuus osallisuuteen ja yhteisön toimiin osallistumiseen. Jokaisella on oikeus tulla kohdatuksi arvostaen ja toisaalta jokaisen on tärkeä ymmärtää oma vastuunsa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen osalta. Oikeudet sisältävät aina myös vastuita.” (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019, s. 15)

Suomessa puhumme varhaiskasvatuksen ja oppilaitosten kontekstissa sekä yhdenvertaisuudesta että tasa-arvosta. Syy tälle on lakipohjainen. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tukeva lainsäädäntö luodaan ja sitä valvotaan eri ministeriöissä, ja luonnollisesti myös koulujärjestelmämme myötäilee valtion lakimäärityä.

- Tasa-arvo: ei syrjintää sukupuolen tai sen ilmaisun perusteella. (tasa-arvolaki)
- Yhdenvertaisuus: ei syrjintää alkuperän, kansallisuuden, kielen, iän, uskonnon, mielipiteen, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen, perhesuhteiden, terveyden, poliittisten näkemysten, ammattiliittoon kuulumisen tai muun sosiaalisen tekijän perusteella. (yhdenvertaisuuslaki)

Vuodesta 2017 alkaen kaikilta oppilaitoksilta on vaadittu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, jonka avulla kehitetään koulujen ja oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskäytänteitä. Vuodesta 2023 lähtien toimipaikkakohtainen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma vaaditaan myös päiväkodeilta sekä järjestäjäkohtainen suunnitelma perhepäivähoidolta ja avoimelta varhaiskasvatukselta. Kehitystyössä ja lakisääteisesti laadittavassa asiakirjassa on otettava huomioon nämä kaksi näkökulmaa (tasa-arvo ja yhdenvertaisuus), mutta molemmat voidaan sisällyttää käytännössä samaan asiakirjaan.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat varhaiskasvatuksessa ja kouluissa ovat aktiivisia asiakirjoja, joita vuosittain arvioidaan ja päätetään uusista tavoitteista ja toimenpiteistä seuraavalle

lukuvuodelle. Suunnitelman kautta kiinnitetään huomiota mm. sukupuolten väliseen tasa-arvoon sekä tasa-arvoa edistäviin toimintamalleihin ja arjen käytäntöihin. Vähitellen tietoisuus sukupuoli-identiteettien moninaisuudesta kasvaa ja näin osataan paremmin tukea ja ottaa huomioon erilaisten lasten ja nuorten tarpeet. Lasten ja nuorten ääntä tulee kuulla päätöksiä tehdessä.

5.2 Ohjeita tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimiseen

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustyöryhmien, koulujen ja oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä. Varhaiskasvatustyöryhmät, koulut ja oppilaitokset ovat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien nojalla velvoitettuja laatimaan suunnitelmat yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi sekä kaikenlaisen syrjinnän ehkäisemiseksi. Kokkolan globaalikasvatuksen ohjausryhmä, Maailmankoulun tiimi sekä varhaiskasvatuksen toimijat ovat laatineet alla olevat ohjeet varhaiskasvatustyöryhmille, kouluille ja lukioille tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmatyön tueksi. Ohjeiden taustamateriaalina on käytetty Opetushallituksen vuonna 2015 julkaisemaa Tasa-arvotyö on taitolaji -opasta sekä Opetushallituksen vuonna 2023 varhaiskasvatukselle ja esiopetukselle luomaa opassivustoa. Globaali- ja kestävyyskasvatuksen suunnitelman liitteistä (liite 1 ja 2) löytyy mallipohjia suunnitelmien laatimista varten. Voit käyttää yksikössäsi näitä pohjia suunnitelmien laatimiseen tai muokata tarpeitanne jollain tavoin vielä paremmin tukevan mallin. Mallipohjat löytyvät myös muokattavina Word-tiedostoina Kokkolan kaupungin intrasta (Horisontti).

1. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen yhteisenä tehtävänä

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait ohjaavat tekemään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä yhteisesti koko yhteisön kanssa. Osallistaminen on tärkeää huomioida myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisessa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen on hyvä aloittaa sopimalla vastuuhenkilöt sekä pohtimalla, mikä on paras tapa ottaa lapset ja nuoret työskentelyyn mukaan. Yksi tapa voi olla perustaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmä. Työskentelyssä on luontevaa käyttää osallistavia menetelmiä ja suunnittelu voidaan sisällyttää osaksi oppitunteja. Työskentelyn onnistumisen kannalta kannattaa pohtia, miten perehdytystä annetaan niin oppilaille kuin henkilöstöllekin. Suunnittelutyötä on perusteltua käsitellä myös kokouksissa ja vanhempainilloissa.

2. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittäminen

Lähtökohtana tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tekemiselle on lähtötilanteen selvittäminen. On tärkeää selvittää, millaisia kokemuksia ja näkemyksiä lapsilla ja nuorilla on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Selvityksen tekeminen on tärkeää, koska syrjintätilanteet eivät aina ole arjessa kaikille näkyviä, eivätkä erilaiset äänet pääse aina arjessa kuuluville. Selvityksiä voi tehdä ikätasoisesti esimerkiksi kyselyin, keskusteluin, tekemällä kirjoitelmia, videoita tai vaikkapa sarjakuvia. Kysely voidaan toteuttaa myös henkilökunnan keskuudessa.

3. Toimenpiteiden valinta

Varhaiskasvatuksessa tai oppilaitoksessa laaditun selvityksen pohjalta valitaan toimenpiteitä, jotka kirjataan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan, ja joiden toteutumista seuraavat niille sovitut

vastuuhenkilöt. Toimenpiteet voivat kohdistua mihin tahansa selvityksessä esille nousseeseen kysymykseen ja ne valitaan tarpeiden mukaan. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön toteutumisen kannalta voi olla parempi keskittyä muutama asiaan ja muutaman epäkohdan poistamiseen kuin yrittää ratkaista liian monta ongelmaa samanaikaisesti. Myös toimenpiteiden valinnassa voidaan osallistaa ja kuulla lapsia ja nuoria.

4. Kirjaaminen tai muu dokumentointi

Yksiköt laativat säännöllisesti lain edellyttämät tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmansa. Suunnitelmat voidaan laatia kahdeksi tai kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Lukuvuosittain toteutettavat toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi kirjataan lukuvuosisuunnitelmaan tai toimintasuunnitelmaan. Suunnitelmaan kirjataan myös sovittujen toimenpiteiden aikataulut ja vastuutahot. Tärkeintä kuitenkin on, että suunnitelma on konkreettinen ja ymmärrettävä, ja että sen esitystapa on sellainen, että se kannustaa yhteisön jäseniä omaksumaan siinä sovitut tavoitteet. Suunnitelman ei tarvitse olla kirjallinen dokumentti, vaan sen toteutustapa on vapaa (esim. video, sarjakuva, juliste tms.). Itse suunnitelman laatiminen ei ole itsetarkoitus, vaan sen tehtävänä on edistää tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen tähtääviä konkreettisia muutoksia varhaiskasvatuksessa ja oppilaitoksissa. Kuitenkin liitteenä olevat asiakirjapohjat ovat hyvä vaihtoehto suunnitelman tekemiselle.

5. Hyväksyminen ja tiedottaminen

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman hyväksyy varhaiskasvatustoimen johtaja tai sivistysjohtaja. Rehtorin ja yksikön johtajan tehtävänä on varmistaa, että hyväksytystä suunnitelmasta sekä varhaiskasvatussyksikön tai koulun hyvistä käytännöistä tiedotetaan henkilöstöä, lapsia ja oppilaita sekä heidän huoltajiaan. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma julkaistaan yksikkökohtaisesti parhaaksi katsotulla tavalla (esimerkiksi Wilman tiedotteissa tai yksikön kotisivuilla).

6. Toimeenpano

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toimeenpanoa helpottaa se, että toimenpiteistä on sovittu yhteisesti ja suunnitelmaan on kirjattu ylös toimenpiteiden aikataulut ja vastuutahot. Vastuualueiden ja aikataulujen sopiminen tukee sitä, että hyvät ajatukset siirtyvät myös toiminnan tasolle. Suunnitelman toimeenpanon onnistuminen edellyttää koko yhteisön ja johdon sitoutumista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön.

7. Arviointi ja seuranta

Suunnitelmalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön kuuluu myös toiminnan arviointi ja seuranta. Arviointia on luontevinta tehdä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivityksen yhteydessä. Tällöin arvioidaan, miten edellisen suunnitelman toimenpiteiden toteutuksessa on onnistuttu ja millaisia haasteita kohdattiin ja miten mahdolliset ongelmat voitaisiin jatkossa korjata.

5.3 Ilmasto- ja ympäristötietoisuus

Yhteisestä hyvästä ja maapallon kestävästä tulevaisuudesta huolehtiminen ovat isoja teemoja, joita ei voi varhaiskasvatuksessa ja koulussa ohittaa. Planetaarinen kestävyys ja tulevaisuuden turvaaminen ovat globaaleja, meitä kaikkia koskettavia tavoitteita. Tutkimukseen perustuvan tiedon jakaminen ja soveltaminen ikätasoisesti myös ilmasto- ja ympäristöasioista on yksi varhaiskasvatuksen ja koulujen tärkeistä tehtävistä. Lapsilla ja nuorilla on oikeus saada tietoa sekä mahdollisuus ympäristömyönteiseen, kestävästä kehitystä edistävään toimintaan. Kestävyyskasvatustyötä tehdään pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja toivoa ylläpitäen. Matkan varrella tehdyt toimet johtavat yhteisen hyvän lisääntymiseen ja kestävästä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen.

Kokkola on kesällä 2022 liittynyt HINKU-verkoston (Kohti hiilineutraalia kuntaa -verkosto). Verkoston jäsenenä Kokkolan tavoitteena on vähentää kasvihuonekaasupäästöjä 80 % vuoden 2007 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi Kokkolan tavoitteena on olla hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä. Myös kaupungin strategiaan 2022–2025 on kirjattu ajatus kestävästä kehityksestä ja ilmastovaikutusten huomioimisesta. Opetushallituksen rahoittamat ilmasto- ja kestävyyskasvatuksen hankkeet (vuosille 2022-2024) KEKO Kestävä Kokkola, Gröna Stigen ja Gröna Färden linkittyvät osaksi koko kaupungin kestävyystyötä tuoden ilmasto- ja kestävyyskasvatuksen näkyvästi esille. Hankkeisiin liittyen on tarjolla myös koulutusta opettajille.

Varhaiskasvatuksessa ilmasto- ja ympäristötietoisuusasiat nivoutuvat arjen toimintaan. Lapsiryhmässä tutustutaan varhaiskasvatusyksikön lähiympäristöön, vahvistetaan luontosuhdetta ottamalla retket osaksi säännöllistä toimintaa, tuetaan lasten vaikutusmahdollisuuksia esimerkiksi tutustumalla kierrätyksen ja kiertotalouden teemoihin sekä vahvistetaan tulevaisuuden uskoa rakentamalla kannustavaa ja positiivista vuorovaikutusta, missä lasten toimijuus otetaan huomioon.

Kokkolan varhaiskasvatuksessa on monenlaista ulko- ja luontopedagogiikkaa, esimerkiksi Metsämörri-toimintaa, ja päiväkodit hyödyntävät rakennettua ympäristöä ja lähiluontoa aktiivisesti. Lapsia ohjataan luontoa ja toisia ihmisiä kunnioittavaan käytökseen kaikessa toiminnassa. Konkreettisten, lasta lähellä olevien esimerkkien avulla voidaan turvallisessa ilmapiirissä käsitellä myös ihmisen toiminnan vaikutuksia luontoon ja ympäristöön.

Ilmasto- ja ympäristötietoisuuden lisääminen varhaiskasvatuksessa liittyy varhaiskasvatussuunnitelmassa erityisesti Tutkin ja toimin ympäristössäni - sekä Minä ja meidän yhteisömme - oppimisenalueisiin. Suunnitelmallisella ja säännöllisellä ympäristökasvatuksella tuetaan laaja-alaisen osaamisen osa-alueista erityisesti osallistumisen ja vaikuttamisen, ajattelun ja oppimisen sekä itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen kehittymistä.

Ilmasto- ja ympäristötietoisuuden lisääminen kouluissa voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Alakouluissa luokanopettajat vastaavat pitkälti oman luokkansa opettamisesta ja tällöin laajempien teemojen käsittely esimerkiksi aihekokonaisuuksina ympäristöopissa on luontevaa. Kokkolan alakoulut ovat jo pitkään tehneet yhteistyötä Nuorisokeskus Villa Elban luontokoulun kanssa, mikä on lisännyt ympäristökasvatuksen mahdollisuuksia. Villa Elba järjestää mm. kummiluokkatoimintaa alakoululaisille.

Yläkouluissa ja lukioissa opetus on aineenopettajavetoista ja usein ympäristökasvatuksen katsotaan olevan biologian ja maantiedon opettajien vastuualuetta. Kuitenkin kestävästä kehityksestä ajatuksen ja ympäristötietoisuuden vahvistaminen edellyttää koko koulun osallisuutta. Luontosuhteen

vahvistamisen kautta ohjataan lapsia ja nuoria ymmärtämään, miksi kestävän kehityksen näkökulma on merkittävä tulevaisuuttamme ajatellen.

Monialaisten oppimiskokonaisuuksien sisältöjen tarkastelu kestävyysnäkökulmasta on yksi mahdollisuus edistää kestävyyskasvatusta kouluissa. Ympäristökasvatuksellinen näkökulma on helppoa tuoda esille myös esimerkiksi koulun retkillä ja erilaisissa teemapäivissä. Ympäristöteeman liittäminen taidekasvatukseen tarjoaa oppilaille monipuolisia elämyksiä.

On tärkeää kuunnella oppilaiden ajatuksia liittyen ympäristön hyvinvointiin, kestävän kehityksen aiheisiin ja kestävään tulevaisuuteen. Oppilaskunnan hallituksen osallistaminen tarjoaa monia mahdollisuuksia kestävyystyön kehittämisen ja osallisuuden näkökulmista. Koulujen arjessa voidaan oppituntien ulkopuolellakin toimia ympäristömyönteisyyttä ja kestävyyttä edistävästi esimerkiksi kiinnittämällä huomiota ruokahävikkiin, roskien lajitteluun, yhteisestä ympäristöstä huolehtimiseen ja energiankulutukseen. Nämä ovat teemoja, jotka edellyttävät moniammatillista yhteistyötä koulujen ja kaupungin muiden toimijoiden välillä.

Oman varhaiskasvatusyksikön tai oppilaitoksen kestävän kehityksen tilannetta voi lähteä pohtimaan esimerkiksi kestävän kehityksen kartoituksen avulla (LIITE 3). Kestävän kehityksen kartoitus ei ole lakisääteinen asiakirja eikä näin ollen pakollinen laatia, mutta sen tekemistä suositellaan kestävyystyötä tukemaan. Kartoituksen tekemiseen on hyvä osallistaa niin henkilöstöä kuin oppilaitakin. Kartoituksen jälkeen voidaan yhdessä miettiä, mitkä asiat toimivat, mitä osa-alueita tulisi kehittää ja millä tavalla ja minkälaisilla toimilla kestävyystyötä voidaan edistää. Yhteisten tavoitteiden asettaminen, toimien aikataulutus ja vastuiden jakaminen ovat tärkeitä asioita myös kestävyystyössä. Myönteisessä hengessä toimiminen ja toivon ylläpitäminen ovat keskeisessä roolissa. Jokainen Kokkolan varhaiskasvatuksen- ja oppilaitosten yksikkö toimii omassa erityisessä ympäristössään ja monella koululla on jo pitkiä perinteitä erilaisten ympäristöaiheiden käsittelyssä. Näistä tekijöistä syntyy vahvuusperustainen, erilaiset kontekstit huomioiva kehittämistyön jatkumo.

5.4 Vastuullinen kansainvälisyys

Kokkolan varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tehdään kansainvälistä yhteistyötä moninaisesti. Koulut voivat hakea opetuspalveluilta pienimuotoista tukea kansainvälisiin liikkuvuuksiin. Tuen hakuaika on vuosittain toukokuussa, jolloin tukea haetaan seuraavana lukuvuonna toteutettaville liikkuvuuksille. Opetuspalvelujen tukea voidaan myöntää opetushenkilökunnan liikkuvuuksiin ja kansainvälisten kumppanikoulujen vierailuohjelmien järjestämiseen Kokkolassa.

Varhaiskasvatusyksiköt ja koulut voivat hakea avustusta kansainvälisiin yhteistyöhankkeisiin ja liikkuvuuksiin mm. Opetushallituksesta. Kokkolan kouluilla on mm. Erasmus+ - ja Nordplus-hankkeita, joissa yhteistyökumppaneina voi olla esim. kouluja, varhaiskasvatuksen toimijoita tai muita kasvatustalouden organisaatioita eri puolilta Eurooppaa. Opetushallituksen myöntämät hankerahat mahdollistavat muun muassa opettaja-, ohjaaja- ja oppilasvaihtoja ja yksiköiden henkilöstön täydennyskoulutusjaksoja ulkomailla. Erasmus+ -ohjelman painopistealueet ovat:

- Osallisuus ja moninaisuus
- Digitaalisuus
- Ympäristövastuullisuus
- Aktiivinen kansalaisuus

Nämä painopistealueet tukevat globaali- ja kestävyyskasvatuksen tavoitteita. Lisätietoa ohjelmasta löytyy Opetushallituksen sivulta: <https://www.oph.fi/fi/ohjelmat/mika-erasmus-ohjelma>.

Hankkeiden tavoitteet tukevat organisaation kehittämistavoitteita ja linkittyvät luontevasti opetussuunnitelmien sisältöihin ja tavoitteisiin. Hankkeiden teemojen kautta käsitellään globaalikasvatuksen teemoja monimuotoisin menetelmin. Toiminnan kautta luodaan henkilöstölle, lapsille ja nuorille kasvainväliseen toimintaan osallistumisen mahdollisuuksia virtuaalisesti ja fyysisten liikkuvuuksien muodossa. Eri rahoitusmallien ja yhteistyön kautta kouluilla on kansainvälistä yhteistyötä myös yli Euroopan rajojen.

Kokkolalla on useita ystävyyskaupunkeja. Useiden näiden yhteistyökuvioiden juuret ulottuvat vuosien taakse. Varhaiskasvatuksen yksiköillä ja kouluilla on mahdollisuus anoa kaupunginhallituksen avustusta ystävyyskaupungeissa toimivien yksiköiden tai koulujen kanssa tehtävään yhteistyöhön ja vierailuihin.

Kansainvälisessä yhteistyössä toimitaan kestävästi ottaen käytänteissä ja toiminnassa huomioon vastuullisuuden periaatteet. Toiminnassa otetaan huomioon lasten ja nuorten erilaiset tarpeet, osallisuus ja inklusiivisuus. Vastuullisuus on arjen valintoja mm. ilmasto- ja ympäristökestävyys huomioiden. Esimerkiksi liikkuvuuksia suunnitellaan vastuullisuusnäkökulmat huomioiden. Julkisen liikenteen käytänteiden ennalta selvittely ja lentomatrustamisen hiilipäästöjen kompensointi mahdollisuuksien mukaan ovat hyviä esimerkkejä vastuullisen kansainvälisyyden käytänteistä. Lasten ja nuorten osallistaminen hankkeiden ja toiminnan suunnittelussa vahvistaa toiminnan merkityksellisyyttä ajankohtaisten näkökulmien ja tarpeiden kautta. Kansainvälisyshankkeiden teemat linkittyvät globaali- ja kestävyyskasvatuksen teemoihin moninaisesti ja yksiköiden omat painopisteet ja kehitystavoitteet näkyvät toiminnassa ja hankkeiden tavoitteissa. Erilaiset digitaaliset alustat mahdollistavat globaalien yhteistyön ympäristöstävällisesti samalla digitaalisia taitoja oppien. Esimerkiksi eTwinning-toiminta on aktiivista monilla Kokkolan kouluilla. Hankkeiden avulla kasvamme kohti vastuullisempaa tulevaisuutta moninaisuutta vaalien.

Lähteet ja taustamateriaali

Varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien perusteet:

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus.

[Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 \(oph.fi\)](http://www.oph.fi/download/163781_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.

http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021, Opetushallitus.

[Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021 \(oph.fi\)](http://www.oph.fi/download/163777_kaksivuotisen_esiopetuksen_kokeilun_opetussuunnitelman_perusteet_2021)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.

http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Lukion opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf

Muu lähteet:

Erasmus+. <https://www.oph.fi/ohjelmat/mika-erasmus-ohjelma>

Euroopan globaalikasvatuksen julistus. <https://www.gene.eu/>

Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030. <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

Kestävän kehityksen tavoitteet. <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>

Kokkolan kaupungin strategia 2022–2025. <https://www.kokkola.fi/tiedostot/kaupunkistrategia-2022-2025-2/>

Maailmankoulun sivusto. <https://rauhankasvatus.fi/maailmankoulu-opettajaverkosto/>

Ohjeita ja tukimateriaalia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluun. <https://www.oph.fi/ohjeita-ja-tukimateriaalia-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnitteluun>

Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173318_tasa_arvoty_o_on_taitolaji_0.pdf

Opas toiminnallisen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelun laatimiseen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. 2023. [Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu | Opetushallitus \(oph.fi\)](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173318_toiminnallinen_tasa-arvo_ja_yhdenvertaisuussuunnittelu_opetus_2023.pdf)

Oulun kestävä kansainvälisyys -materiaali.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Ouka_vastuullinen_kv_opas_final_0.pdf

Tasa-arvolaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609#P5>

Tukimateriaaleja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen. <https://rauhankasvatus.fi/tasa-arvo-toimintakulttuurin-keskioon/>

Yhdenvertaisuuslaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Pdm45053757322656>

YK:n 2030 kestävä kehityksen tavoitteet. <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Yksikön nimi ja laatimispäivämäärä:

1. Selvityksen tekeminen toimipaikassa

- ✓ Miten selvitystä tehdään?
- ✓ Mitä selvitys paljasti?

Tämä on suunnitelman ensimmäinen vaihe, jossa selvitetään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta toimipaikassa. Selvitykseen on hyvä varata reilusti aikaa. Käyttäkää hyväksenne erilaisia havainnointimenetelmiä, kuten videointia, lomakkeita, sosiogrammia, sekä osallistavia menetelmiä. Selvitystä on hyvä tehdä toimipaikan joka ryhmässä/luokassa ja osallistaa siihen mukaan koko henkilökunta.

Kehitettävä teema	Tavoite
<p><i>Valitaan tehdyn selvityksen perusteella. Mitä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä hetkiä arjesta löydettiin, jotka kaipaavat kehittämistä?</i></p>	<p><i>Minkälaista arkea tavoittelemme?</i></p>

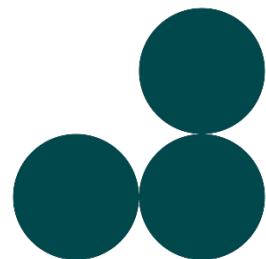
2. Kehittämistoimenpiteet <i>Nimetkää konkreettisia toimenpiteitä, joilla lähette tavoitetta kohti ja joita on helppo toteuttaa päivittäisessä toiminnassa ja arvioida lopuksi</i>	Aikataulu, vastuutahot, milloin arvioidaan <i>Miten kauan toteutate toimenpiteitä? Kuka toteuttamisesta vastaa? Milloin arvioitte toimenpiteitä?</i>
3. Arvioinnin tulokset <i>Täytetään, kun arviointi on ajankohtaista. Missä onnistuitte? Mikä tuntui vaikealta? Pitääkö vielä jatkaa työtä samojen aiheiden parissa? Juurtuiko joku toimenpide osaksi arkea? Arvioinnissa voi hyödyntää havainnointia ja osallistaa lapsia ikätasoisesti.</i>	

Tämä mallipohja on suunniteltu erityisesti perusopetuksen ja lukiokoulutuksen käyttöön.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Koulun nimi

1. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen koulun yhteisenä tehtävänä

- suunnitteluprosessi aloitetaan sopimalla vastuuhenkilöt
- käytetään oppilaita osallistavia menetelmiä
- perehdytys, esim. oppitunnit tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta; myös henkilöstölle!

Koulun suunnitelma:

2. Selvitys koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta

- tehdään selvitys koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta ikätasoisesti esim. kyselyin, keskusteluin, kirjoitus- tai piirustustehtävin
- selvityksen tekeminen on tärkeää, jotta koulun arjessa huomaamatta jääneet syrjintätilanteet tulevat näkyviksi

Koulun suunnitelma:

3. Toimenpiteistä sopiminen

- selvityksen pohjalta valitaan ja päätetään toimenpiteet
- toimenpiteet valitaan koulun ja oppilaitoksen tarpeiden mukaan

Koulun suunnitelma:

4. Kirjaaminen tai muu dokumentointi

- Selvitykset ja toimenpiteet kirjataan tai muutoin dokumentoidaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan
- Suunnitelman ei tarvitse olla kirjallinen dokumentti, vaan sen toteutustapa on vapaa
- Toimenpiteille sovitaan ja kirjataan aikataulu ja vastuuhenkilöt
- Vuosittaiset toimenpiteet kirjataan lukuvuosisuunnitelmaan
- Suunnitelman tärkeimpänä tarkoituksena on tukea konkreettisia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen tähtääviä muutoksia koulussa

Koulun suunnitelma:
<p>5. Hyväksyminen ja tiedottaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma hyväksytään lukuvuosisuunnitelman yhteydessä • rehtori tiedottaa suunnitelmasta koulun henkilöstölle, oppilaille ja huoltajille • tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma julkaistaan yksikkökohtaisesti parhaaksi katsotulla tavalla (esimerkiksi Wilman tiedotteissa tai yksikön kotisivuilla)
Koulun suunnitelma:
<p>6. Toimeenpano</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimeenpanoa helpottaa se, että toimenpiteistä on sovittu yhteisesti ja suunnitelmaan on kirjattu ylös toimenpiteiden aikataulut ja vastuuhenkilöt • avainasemassa on koko kouluyhteisön sitoutuminen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön
Koulun suunnitelma:
<p>7. Arviointi ja seuranta</p> <ul style="list-style-type: none"> • toiminnan arviointia on luontevaa tehdä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivityksen yhteydessä • suunnitelma tehdään säännöllisesti, esim. kahdeksi tai kolmeksi vuodeksi kerrallaan • vuosittaiset toimenpiteet kirjataan lukuvuosisuunnitelmaan
Koulun suunnitelma:

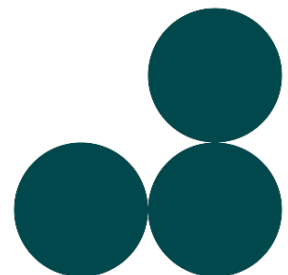

Tämä mallipohja on yksikön kestävyyskasvatuksen kehittämiseen.

Kestävän kehityksen kartoitus ja toimintasuunnitelma

2023–2025

Koulun nimi

Saatteeksi

Oppilaitoksen kestävä tulevaisuus edistävä työ ei ole pikamatka vaan sitä voisi pikemminkin verrata maratoniin: työtä tehdään pienin askelin, pitkäjänteisesti ja toivoa yllä pitäen. Henkilöstön ja oppilaiden osallistaminen kartoituksen tekemisessä on suositeltavaa. Matkan varrella tehdyt toimet johtavat yhteisen hyvän lisääntymiseen ja kestävä kehityksen tavoitteiden vähittäiseen omaksumiseen ja saavuttamiseen. Jokaisella oppilaitoksella on tässäkin äärimmäisen tärkeä rooli lasten ja nuorten kasvattajana ja kouluttajana. Tämä työ ei tule koskaan täysin valmiiksi.

Oheinen kartoitus pohja on tarkoitettu kestävyystyön tueksi ja on vain esimerkki siitä, miten asiaa voisi edistää. Kestävä kehityksen kartoitus ei ole lakisääteinen asiakirja, mutta sen tekemistä ja sen sisältämien teemojen edistämistä suositellaan lämpimästi. Loppukartoitus suositellaan tehtäväksi koulukohtaisesti sovitun ajanjakson lopussa tai seuraavan toimikauden alussa. Tämän työkalun avulla oppilaitos voi harjoitella realististen kestävyystavoitteiden asettamista ja sitä, millä keinoin ja missä aikataulussa tavoitteet voidaan saavuttaa. Kartoitustaulukon lopussa on tyhjiä rivejä koulun omia tavoitteita varten.

Perusteluja kokkolalaisten koulujen kestävyyskasvatustyölle löytyy opetussuunnitelman lisäksi esimerkiksi Kokkolan kaupunkistrategiasta 2022 - 2025 ja YK:n Agenda 2030 -tavoitteista.

Kestävästi kehittyvä hiilineutraali Kokkola 2035

Strategiakauden menestystekijät ja teot

- Hiilineutraalit kunnat (HINKU) -verkoston liittyminen
- Kestävä kehityksen ja ilmastovaikutusten huomioiminen päätöksenteossa ja resursseissa
- Uudistuvien energiatuotantomahdollisuuksien edistäminen
- Ilmastotietoisuuden lisääminen ja kotitalouksien tukeminen

Mittarit

- Hiilidioksidipäästöjen (CO₂) vähentäminen
- Lähtötaso (2019) 8,6 t / asukas

Kehittämishjelma

- Kestävä kehityksen ja ilmasto-ohjelma

Kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Tämä tarkoittaa myös, että ympäristö, ihminen ja talous otetaan tasavertaisesti huomioon päätöksenteossa ja toiminnassa. (<https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>)

KESTÄVÄN KEHITYKSEN KARTOITUS JA TOIMINTASUUNNITELMA

Päivämäärä: _____ Laatija(t) _____

TAVOITE	ALKUKARTOITUS: Miten toteutuu tällä hetkellä?			Valitaan kehittämis-kohteeksi ja vastuuhenkilö(t)	LOPPUKARTOITUS JA ARVIOINTI: onnistuiko tämän kehittäminen? Miten toteutui käytännössä?
	hyvin	osittain	ei toimia		
<i>Kestävän kehityksen asioiden johtaminen ja hallinta yhteisössä sekä yhteistyö:</i>					
- Koulussa on kestävän kehityksen tiimi tai työryhmä					
- Koulussa on nimetty kestävän kehityksen vastuuhenkilö(t)					
- Kestävyysteemoja käsitellään henkilöstön kokouksissa					
- Kestävää kehitystä pyritään edistämään yhdessä sovitulla toimilla					
- Henkilökunta osallistuu kestävää kehitystä käsitteleviin koulutuksiin					
- Koulu tekee yhteistyötä ulkopuolisten tahojen kanssa kestävän kehityksen edistämiseksi					
- Koulussa on kestävän kehityksen toimintasuunnitelma ja sitä päivitetään vuosittain					
- Oppilaat osallistetaan kestävän kehityksen toiminnan suunnitteluun					
- Koulussa on projekteja ja teemapäiviä liittyen kestäväan kehitykseen					

TAVOITE	ALKUKARTOITUS: Miten toteutuu tällä hetkellä?			Valitaan kehittämis-kohteeksi & vastuuhenkilö(t)	LOPPUKARTOITUS JA ARVIOINTI: onnistuiko tämän kehittäminen? Miten toteutui käytännössä?
	hyvin	osittain	ei toimia		
<i>Koulun arjessa toteutetaan kestävän kehityksen ekologisia teemoja:</i>					
- Lajittelu ja kierrätys					
- Energian säästäminen					
- Luontosuhteen vahvistaminen					
- Puututaan ruokahävikkiin ja puhutaan ruoan ekologisuudesta					
<i>Koulussa toteutetaan kestävän kehityksen sosiokulttuurisia teemoja:</i>					
- Kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäiseminen					
- Hyvinvoinnin edistäminen					
- Kulttuuriperinnön vaaliminen					
<i>Koulu kestävän kehityksen oppimisympäristönä</i>					
- Oppilaat osallistuvat koulun ylläpitotoimiin					
- Yhteisestä hyvästä, koulun ja pihan siisteydestä huolehtiminen					
<i>Työyhteisön aiheuttamien ympäristöhaittojen vähentäminen:</i>					
- Vähennetään energian kulutusta					

TAVOITE	ALKUKARTOITUS: Miten toteutuu tällä hetkellä?			Valitaan kehittämis-kohteeksi & vastuuhenkilö(t)	LOPPUKARTOITUS JA ARVIOINTI: onnistuiko tämän kehittäminen? Miten toteutui käytännössä?
	hyvin	osittain	ei toimia		
- Vähennetään veden kulutusta					
- Suositetaan materiaalien uusiokäyttöä					
- Kestävyyssajatus mukana hankintoja tehtäessä					
- Kierrättäminen					
- Huomioidaan ruoan ekologisuus ja eettisyys					
- Huomioidaan henkilöstön eri liikkumistavat					

“Ekososiaalisen sivistyksen johtoajatuksena on luoda elämäntapaa ja kulttuuria, joka vaalii ihmisarvon loukkaamattomuutta, ekosysteemien monimuotoisuutta ja uusiutumiskykyä sekä samalla rakentaa osaamispohjaa luonnonvarojen kestäväälle käytölle perustuvalla kiertotaloudella. Ekososiaalinen sivistys merkitsee ymmärrystä erityisesti ilmastonmuutoksen vakavuudesta sekä pyrkimystä toimia kestävästi.”

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/426523>

